

Tarptautinė mokslinė konferencija

Current trends in terminology

JOLANTA GAIVENYTĖ-BUTLER

Lietuvių kalbos institutas

2006 m. lapkričio 9–10 dienomis Berzsényi'o Dánielio koledže Som-bathéjuje, Vengrijoje, vyko tarptautinė mokslinė konferencija *Current trends in terminology* (*Šiuolaikinės terminologijos kryptys*), kurioje dalyvavo pranešėjai iš dvylikos Europos šalių – Vengrijos, Lietuvos, Latvijos, Estijos, Danijos, Švedijos, Italijos, Austrijos, Belgijos, Olandijos, Slovėnijos, Slovakijos – ir iš Irano. Konferencijos darbas tęsėsi dvi dienas trijose sekcijose: *Terminology and translation* (*Terminologija ir vertimas*), *National terminologies and terminology policies* (*Tautinės terminijos ir terminologijos politika*) ir *Terminography and LSP lexicography* (*Terminografija ir specialiosios kalbos (LSP) leksikografija*). Pranešimai skaityti anglų ir vokiečių kalbomis. Išleistas konferencijos pranešimų tezių rinkinys, taip pat planuojama išleisti straipsnių rinkinį. Konferenciją surengė Berzsényi'o Dánielio koledžo Uralistikos studijų skyrius, Taikomosios lingvistikos skyrius ir Terminologijos naujovių centras kartu su Vengrijos terminologijos taryba MaTT ir Vengrijos nacionaline komisija prie UNESCO.

Konferencijos dalyvius pasveikino Berzsényi'o Dánielio koledžo rektorius prof. Károly's Gadányi's, Humanitarinių mokslų fakulteto dekanė dr. Katalin Molnár ir organizacinio komiteto pirmininkas prof. Jánosas Pusztay'us.

Plenariniame posėdyje skaityti trys pranešimai. Valentīna Skujiņa iš Latvīų kalbos instituto ir Ilze Ilziņa iš Rygos informacinių technologijū instituto supažindino su latvių terminologams kylančiais naujais poreikiais. Jų pranešime *Challenges of Latvian terminology in a multilingual society* (*Latvių terminologijos iššūkiai daugiakalbėje visuomenėje*) trumpai prisiminta latvių terminologijos istorija, pristatyta Terminologijos komisijos prie Latvijos mokslų akademijos veikla, apžvelgtos dabartinės latvių terminologijos problemos – nepagrįstos sinonimijos gausa, kitų kalbų lemiamos polisemijos atsiradimas, prieštaringos tarptautinių terminų reikšmės, iš dalies sutampančių skirtingų sričių terminų, įvardijančių skirtingas sąvokas, keliama maišatis.

Telekomunikacijų ir informacinių technologijų pavyzdžiais parodyta, kad kuriant tautinę terminiją būtina išsami skirtingų kalbų terminų struktūros ir semantikos analizė. Infoterm direktoriaus Christiano Galinskio pranešimas *Terminology in the web (accessibility), via the web (distribution) and through the web (creation)* (*Terminija žiniatinklyje (prieinamumas), naudojantis žiniatinkliu (sklaida) ir per žiniatinklį (kūrimas)*) buvo skirtas tikslios, taisyklingos, lengvai ir laiku prieinamos terminijos kūrimo būtinumui. Primintos senos, bet vis dar neišspręstos terminologijos problemos – nepakankamas jos svarbos pripažinimas, lengvai prieinamų kokybiškų išteklių trūkumas, senų imlių metodų naudojimas (kartu ir brangumas), įvairių sričių specialistų abipusės pagarbos ir bendradarbiavimo trūkumas dirbant terminologijos darbą ir kitos. Pranešėjas pabrėžė terminijos rengimo ir tvarkymo svarbą pačiuose ankstyviausiuose gaminių ar paslaugų kūrimo etapuose. Plenariame posėdyje turėjusi skaityti pranešimą Rita Temmerman iš Briuselio Erasmushogeschool negalėjo atvykti, todėl jos pranešimą *Why we need dynamic terminological resources* (*Kodėl mums reikia dinamiškų terminologijos išteklių*), konferencijos rengėjų prašymu skaitė E. Papp. Pagrindinis dėmesys jame buvo skirtas kognityviniam požiūriui į terminologiją, įvairaus diskurso terminijos varijavimui.

Daugiausia pranešimų perskaityta sekcijoje *Tautinės terminijos ir terminologijos politika*. A. Auksoriūtė ir J. Gaivenytė-Butler supažindino klausytojus su bendraisiais lietuvių terminologijos principais. Pranešime trumpai aptartos lietuvių terminologijos ištakos, daugiau dėmesio skirta J. Pabrėžos ir S. Šalkauskio terminologijos darbams ir K. Gaivenio bandymams suformuluoti lietuvių terminologijos principus. K. Kerremansas iš Erasmushogeschool kalbėjo apie elektroninio žmogiškųjų išteklių valdymo (e-HRM) terminų variantus. Jis pabrėžė, kad asmeninių sugebėjimų ir kompetencijos vertinimo terminai yra labai svarbi didelių bendrovių vartojamos profesinės terminijos dalis, atkreipė dėmesį į šių terminų variantiškumą ir supažindino su PoCeHRMOM projektu, kurio tikslas yra sukurti trikalbį šios srities terminų masyvą. Berzsenyi'o Dánielio koledžui atstovavusi A. Foris skaitė pranešimą apie bepakopių tinklų (scale-free networks) teorijos taikymą terminologijoje. Pranešėja pabrėžė, kad tikslų bet kurios srities perduodamų žinių formulavimą gali užtikrinti termininiai grafai (medžiai). O. Czékman gretino aukštosioms mokykloms skirtų vokiškų ir vengriškų matematikos vadovėlių terminiją. Trijų autorių iš Pėčo universiteto – E. Zsigmond, L. Kozmos ir T. Laczkó parengtame pranešime buvo aptarta pastarojo de-

šimtmečio vengriška sveikatinimo terminija. Pranešėjai atkreipė dėmesį, kad naujos sritys perima senas sąvokas ir senus terminus, bet senieji terminai įgyja naujų reikšmių, todėl kyla būtinybė derinti sąvokų ir terminų sistemas. Z. Makai'us pristatė vengriškos radiologijos terminijos analizę, atliktą remiantis tekstyno duomenimis, kurios tikslas – atskleisti svarbiausias radiologijos sąvokas, nustatyti ryšius tarp terminų ir sąvokų, apibrėžti naujus terminus ir patobulinti terminų sistemą. J. Pusztay'us iš Berzsényi'o Dánielio koledžo kalbėjo apie regioninių finougrų kalbų terminologijos plėtrą. I. Dósa iš Budapešto verslo mokyklos, gretindama anglišką ir vengrišką apskaitos terminiją, pabrėžė būtinybę pastebėti ir suprasti skirtingų kalbų terminijos skirtumus ir dėl šių skirtumų atsirandančių klaidų šaltinius. J. Levická iš L'udovíto Štúro lingvistikos instituto skaitė pranešimą apie terminologijos darbą Slovakijoje, kuriamą terminologijos portalą ir vienkalbę terminų duomenų bazę. K. Babos (Vengrija) pristatė Portugalijoje terminologijos darbą dirbančias institucijas ir terminologijos projektus portugaliskai kalbančiose šalyse. H. Van der Vliet ir M. Meinen supažindino su Olandijos terminologų veikla. Siekdama sumažinti atotrūkį tarp terminologijos teorijos dalykais besidominčių mokslininkų ir terminijos vartotojų (vertėjų, vyriausybinių institucijų ir kt.), Nederlandse Taalunie (Olandų kalbos sąjunga) įsteigė SNT (Steunpunt Nederlandse Terminologie), turintį teikti informaciją terminologijos klausimais ir skatinti olandiškos terminijos vartojimą. V. Voigtas iš Vengrijos terminologijos tarybos MaTT kėlė klausimą, ar yra šiuolaikinės kryptys terminologijoje. Profesoriaus nuomone, jei terminologiją galima laikyti taikomosios lingvistikos šaka, tai ją veikia dabartinės kalbotyros ir leksikografijos kryptys. Vengrijoje, kur terminologija yra gana nauja sritis, visos kryptys, darančios įtaką terminologijos darbui, yra šiuolaikinės. S. Nematzadeh iš Alzahros universiteto supažindino klausytojus su terminijos kūrimu Irane, persų kalbos pavyzdžiais iliustravo Persų kalbos ir literatūros akademijos Terminologijos skyriaus siūlomus terminų parinkimo kriterijus. H. Palm kalbėjo apie terminologijos darbo reikšmės suvokimo augimą Švedijoje ir naują Švedijos terminologijos centrui TNC iškilusią problemą – įvairių terminologijos projektų vykdytojų per dažnai vartojamą *apibrėžties* terminą, kai dėl nepakankamai suprantamos apibrėžties sąvokos siekiama viską apibrėžti, užuot išvardijus, apibūdinus ar nusakius. Z. Rihmeris iš Segedo universiteto pristatė labai išsamų pranešimą apie liturginės spaudos terminu *editio typica* įvardijamos sąvokos pokyčius ir jų įtaką šio termino vertimui į kitas kalbas ir visai liturginių spaudi-

nių sistemai. Šioje sekcijoje skaityta ir pora pranešimų apie vietovardžius. G. Szabó Mihály iš Slovakijos kalbėjo apie vengriškų vietovardžių, vartojamų Vengrijoje ir buvusioje Vengrijos karalystės teritorijoje, įvairavimą ir būtinybę juos derinti. L. Salvato ir G. Gobberis iš Milano katalikiškojo universiteto, remdamiesi įvairių šalių pavyzdžiais, kalbėjo apie įvairuojančių vietovardžių keliamas problemas.

Sekcijoje *Terminologija ir vertimas* daugiausia kalbėta apie vertimo sunkumus, tinkamų atitikmenų paiešką. L. Ablonczy-Mihályka ir K. Ziska-Kiczenko iš Széchenyi'o Istváno universiteto pranešimas buvo skirtas regioninės ekonomikos vengriškai terminijai. Pranešėjos aptarė kai kuriuos šios srities kitų kalbų terminus ir jų vengriškus atitikmenis, paminėjo žodynus ir duomenų bazes, kuriuose pateikti tiksliausi šios srities terminai. D. Tamás iš Etövös Loránd'o universiteto lygino Vengrijoje išleistus dvikalbius ir daugiakalbius spausdintus ir elektroninius ekonomikos terminų žodynus, nagrinėjo šiuose žodynuose pateiktų terminų ir sąvokų ekvivalentiškumą. E. Cauna pristatė Latvijos mokslų akademijoje sukurta Akademinę terminų duomenų bazę, kurioje surinkti daugiau nei dvidešimties sričių latviški, angliški ir rusiški terminai iš įvairių per pastarąjį šimtmetį Latvijoje išleistų žodynų. E. Bérceš pranešime aptarti muzikos tempų žymintys terminai iš įvairių Vengrijoje išleistų žodynų. P. Heltai'us iš Panonijos universiteto, remdamasis pavyzdžiais iš žodynų ir tekstynų, nagrinėjo keleto sričių angliškus ir vengriškus terminus. Pranešėjas atkreipė dėmesį į tai, kad kalbiniai skirtingų kalbų terminų bruožai kinta taip pat, kaip ir kasdienės leksikos, juos veikia tie patys leksiniai-semantiniai procesai, todėl terminų vertimas ne visada gali būti automatinis procesas, net kai dviejų kalbų terminai sutampa ir yra galimybė naudotis žodynais ar terminų bankais. I. Prosenc Šegula iš Liublianios universiteto kalbėjo apie įvairias terminijos problemas, iškilusias pranešėjai verčiant iš italų kalbos į slovėnų kalbą Primo Levi esė knygą *I sommersi e I salvati*. Įdomiais pavyzdžiais iliustruotas J. Horváth pranešimas buvo skirtas sunkumams, išskylantiems verčiant angliškas ir amerikietiškas sutartis į vengrų kalbą. Pranešėja atkreipė dėmesį į tai, kad anglų teisės kalba turi specifinių bruožų ir su jais susijusių vertimo keblumų leksiniame, semantiniame ir sintaksiniame lygmenyje (gausiai vartojami pasenę žodžiai, terminai įgyja specialių siaurai vartojamų reikšmių, gana dažni tautologiniai žodžių junginiai). Z. Bánhegyi ir T. Koltay nagrinėjo kai kuriuos naujus iš anglų kalbos atėjusius bibliotekininkystės ir informacijos mokslo terminus ir jų vengriškus atitikmenis.

Sekcijoje *Terminografija ir specialiosios kalbos (LSP) leksikografija* daugiausia buvo kalbama apie įvairių šalių daugiakalbius terminijos išteklius ir jų kūrimo problemas. E. Papp iš Pėčo universiteto supažindino su rengiamu vengrų kultūros žodynu, skirtu besimokantiems vengrų kalbos. E. Terestyéni iš Budapešto verslo mokyklos kalbėjo apie naujausios ir greičiausiai augančios turizmo šakos – ekologinio turizmo terminus. Pranešėja atkreipė dėmesį į nenusistovėjusias sąvokas ir įvairuojančius angliškus ir vengriškus terminus, šių kalbų terminų panašumus ir skirtumus. E. Rádai-Kovács ir M. Fisher pranešimas buvo skirtas ES terminijai. Autorės nagrinėjo kalbų ir sąvokų sistemų sąveiką ES lygmenyje, jos poveikį terminų kūrimui daugeliu kalbų ir atkreipė dėmesį į tai, kad įvairiakalbės administravimo ir iš dalies teisės sričių terminijos kūrimas ES lygmenyje pirmiausia remiasi tiesioginiu terminų vertimu, o specialiose srityse (aplinkos apsaugos, migracijos politikos ir kt.) daugiau dėmesio skiriama atitikmenų paieškai. I. Fata iš Péterio Pázmány'o katalikiškojo universiteto kalbėjo apie kuriamą vengrų–vokiečių kalbų pensijų draudimo žodyną. Pranešėja pažymėjo, kad vokiška dalis rengiama remiantis ne tik Vokietijoje, bet ir Austrijoje bei Šveicarijoje vartojamais terminais, todėl pagrindinis žodyno principas yra „dvi kalbos – keturios sąvokų sistemos“. A. Braasch, L. Henriksen ir C. Povlsenas iš Kopenhagos universiteto, remdamiesi IATE ir EuroTermBanko kūrimo patirtimi, supažindino su automatinio straipsnių iš keleto terminijos išteklių jungimo strategijomis. B. De Santis, M. Tiberi, F. Mazzocchi'o pranešimas buvo skirtas kalbų ir kultūrų pateikimui daugiakalbiuose terminų tezauruose. Autoriai atkreipė dėmesį į tai, kad daugiakalbiai tezaurai, parengti remiantis vienakalbiu (dažniausiai anglišku) tezauru, neatspindi skirtingų kalbų sąvokų sistemų ir terminijos skirtumų. H. J. Kockaerto, T. Vanallemeersch'o ir F. Steurs iš Lessius Hogeschool pranešime kalbėta apie tekстыne vartojamų terminų išskyrimo priemonių svarbą derinant teisės terminiją vertimuose.

Baigiamajame posėdyje skaityti du pranešimai. Gáboro Prószyky'o – MorphoLogic ir Péterio Pázmány'o katalikiškojo universiteto atstovo – pranešime *Development of a Hungarian ontology and its applications* (*Vengriškos ontologijos rengimas ir taikymas*) apžvelgti ontologijų projektai – angliškas WordNet, daugiakalbiai EuroWordNet ir BalkaNet. Pranešėjas taip pat supažindino su vengriška WordNet versija. Arvi Tavastas iš Talino universiteto skaitė pranešimą *Functionalism in terminology* (*Funkcionalizmas terminologijoje*), kuriame kalbėta ne tik apie pirminę ir antrinę nominaciją, bet ir apie

tretinę nominaciją, kai terminas verčiamas nesuvokiant sąvokos, trumpai apžvelgtas funkcionalizmo krypties požiūris į semantiką. Pranešėjas kėlė klausimą, ar šis požiūris galėtų pagerinti praktinius terminologijos darbo rezultatus, taip pat supažindino su atliktos apklausos duomenimis.

Konferencijos darbą apžvelgė viena jos rengėjų daktarė Ágota Fóris.

Konferencijoje Sombathėje nagrinėti aktualūs terminologijos klausimai, pasidalyta įvairių šalių patirtimi. Šiame mieste dar ir šiandien galima pamatyti akmenimis grįsto Gintaro kelio, jungusio Romos imperiją su Baltijos jūros pakrantėmis, fragmentus. Šimtmečius šis kelias siejo Europos tautas prekybos ryšiais. Praėjusį lapkritį jis simboliškai sujungė Pietų bei Vidurio Europos, Baltijos ir Skandinavijos šalis moksliniais ryšiais.

Gauta 2007-12-11

Jolanta Gaivenytė-Butler
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas jolantagb@lki.lt